

روسی‌زبان را منتشر کرد و برای برگزاری کنگره جهانی خاورشناسی 535-531 روسیه، در انتشار مجموعه‌ای با عنوان «گزیده‌های عربی»^۲ بود (فرهنگ خاورشناسان، ج ۴، ص ۳۹۳). گیرگاس اخبار الطوال را نیز در ۱۸۸۷/۱۳۰۴ در لیدن^۳ چاپ کرد، ولی پیش از آنکه مقدمه و فهرستهای آن را بنویسد و تنظیم کند درگذشت.

Kratchkovski, p. 12

ویکتور رومانوویچ روزن

از این رو، روزن مقدمه و فهرستهای آن را تهیه کرد، اما روزن هم نتوانست این کار را به‌انجام برساند و شاگرد او، ایگناتی کراچکوفسکی^۴، این کار را تکمیل کرد (دینوری، مقدمه مهدوی دامغانی، ص ۱۸).

روزن همچنین آثاری را از عربی به روسی برگرداند که یکی از آنها قسمتی از ذیل تاریخ، اثر یحیی بن سعید انطاکی، است. او همچنین در نشر تاریخ طبری در لیدن با دخویه^۵ و دیگران همکاری داشت (فرهنگ خاورشناسان، همانجا).

اما مهم‌ترین بخش از آثار روزن تهیه چند فهرست از نسخه‌های خطی موجود در روسیه بود که آنها را به‌تنهایی یا با همکاری دیگران فراهم آورد و به‌چاپ رساند. فهرستهای القبایی فارسی، ترکی و عربی کتابخانه عمومی سلطنتی سن پترزبورگ، فهرست نسخه‌های خطی عربی، فهرست نسخه‌های خطی فارسی، و فهرست نسخه‌های خطی زبانهای شرقی مؤسسه زبانهای شرقی^۶ سن پترزبورگ از آن جمله‌اند (ب- شفا، ج ۱، ص ۹۲۷-۹۲۶؛ عقیقی، ج ۳، ص ۷۵-۷۶).

روزن، با وجود تبار آلمانی‌اش (یوانسیان^۸، ص ۱۱)، تعصب خاصی به فرهنگ و زبان روسی داشت و بر آن بود تا بر اهمیت جهانی خاورشناسی روسی بیفزاید. به همین سبب، از شاگردان خویش، از جمله بارتولد^۹ و کراچکوفسکی، می‌خواست تا به‌رغم عقیده رایج در اروپای غربی، مبنی بر اینکه «کتابهای نوشته‌شده به زبان روسی را کسی نمی‌خواند»، تألیفات خود را به زبان روسی منتشر کنند. او به همین انگیزه نخستین نشریه خاورشناسی

باقرزاده (تهران ۱۳۷۷ش، ج ۱، ص ۴۸۱-۴۸۴) منتشر کرده‌است. منابع: واسیلی ولادیمیروویچ بارتولد، ترکستان‌نامه: ترکستان در عهد هجوم مغول، ترجمه کریم کشاورز، تهران ۱۳۵۲ش؛ همو، خاورشناسی در روسیه و اروپا، ترجمه حمزه سردادور، تهران ۱۳۵۱ش؛ احمدبن داوود دینوری، اخبار الطوال، ترجمه محمود مهدوی دامغانی، تهران ۱۳۶۶ش؛ شجاع‌الدین شفا، جهان ایران‌شناسی، [تهران ۱۳۴۸ش]؛ نجیب عقیقی، المستشرقون: موسوعة فی تراث العرب، مع تراجم المستشرقین و دراستهم عنه، منذ الف عام حتی الیوم، قاهره [۱۹۸۰-۱۹۸۱]؛ فرهنگ خاورشناسان: زنگینامه و کتاب‌شناسی ایران‌شناسان و اسلام‌شناسان، ج ۴، به سرپرستی پرویز مشکین‌نژاد، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۸۸ش؛ آرتور اماتونل کریستنسن، نمونه‌های نخستین انسان و نخستین شهریار در تاریخ افسانه‌ای ایرانیان، ج ۲، ترجمه و تحقیق ژاله آموزگار و احمد تفضلی، تهران ۱۳۶۸ش؛

Iulii Arkadevich Ioannesian, "Baron Rosen's archive collection of Bábí and Bahá'í materials", *Lights of infan*, 8 (2007); Ignati Kratchkovski, *Nad arabskimi rukopisnymi listki vospominaniy o kingakh i Lyudyach* (in Cyrillic), Moscow 1946.

عسکر بهرامی /

روزنامه‌چه، دفتر ثبت روزانه امور مالی و رخدادهای تاریخی حکومت‌های اسلامی. روزنامه‌چه، شکل مصغر روزنامه است که با تعریب به روزنامه‌ج / روزنامه‌ج از دیوان سالاری ساسانیان

1. Vladimir Guirgass

2. *Arabskaia Khrestomatia*

3. Leiden

4. Ignati Kratchkovski

5. De Goeje

6. Imperial Public Library

7. Institute of Oriental Languages

8. Ioannesian

9. Petrushevskii

10. "K. Voprosu ob Arabskikh perevodakh *Khodāy-Nāme*", in *Vostochniya Znanetki*, St. Petersburg 1895, pp.153-197.

11. Arthur Emanuel Christensen

12. J. Kriste

13. "Über das *Khodāy-name*", *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* 10 (1896), pp. 323-326

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
BİLGİ ve BELGE YÖNETİMİ BÖLÜMÜ

197870

Duznâme 170516

RUMELİ 20 NOLU RÛZNÂMÇESİ TRANSKRİPSİYONU
(HİCRİ 1037)

LİSANS TEZİ

Ozan YILDIRIM

051005020046036

DANIŞMAN

DOÇ.DR. BİLGİN AYDIN

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Doc. No:	197870
Taa. No:	936-073 YILDIRIM

İSTANBUL, 2009

197867

T.C

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ

BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ BÖLÜMÜ

ANADOLU 3 NUMARALI RÛZNÂMÇESİ TRANSKRİPSİYONU

(HİCRİ 994-995-996)

LİSANS TEZİ

FATMA IŞIK

20060013

DANIŞMAN

DOÇ. DR. BİLGİN AYDIN

Türkiye Diyanet Vakfı İstanbul Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	197867
Yas. No:	256.0725

İstanbul, 2010

170516

RÛZNÂMÇE

-
- 1 SADULLAH YILDIRIM, 1000/1592-93 ve 1001/1593-94 tarihli ruznamçe gelir defterine göre Osmanlı Devleti'nin merkezi hazine gelirleri, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2008
-
- 2 YASEMİN BEYAZIT, Osmanlı İlimiye Tarîkinde İstihdam ve Hareket:Rumeli Kadıaskerliği Ruznâmçeleri üzerine bir tahlil denemesi (XVI. Yüzyıl), Ankara Üniversitesi, Doktora, 2009

197 868

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ

8 NUMARALI RUMELİ KAZASKERLİĞİ RUZNAMÇESİ

ALİ KÖSE
20050013

DANIŞMAN
DOÇ. DR. BİLGİN AYDIN

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Ders. No:	197868
Tas. No:	036-0725 KÖS. 50013

İSTANBUL
2010

**T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ**

3 NO'LU ANADOLU KAZASKERLİĞİ RUZNAMÇESİ

GÖKÇE PASLI

DANIŞMAN: DOÇ. DR. BİLGİN AYDIN

İSTANBUL 2010

14 NOLU ANADOLU RUZNAMÇESİ TRANSKRİPSİYONU

LİSANS TEZİ

BURAK DEMİRCAN
051005020060006

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphaneleri	
Dem. No:	197869
Tas. No:	356.0725 DEMİRCAN

İSTANBUL, 2010

RÜZNÂME

2039 İNALCIK, Halil. The Rûznâme registers of the
kadıasker of Rumeli as preserved in the Istanbul
Müftülük archives. *Turcica*, 20 (1988) pp.251-
275.

27 NISAN 1993

Cahit Baltacı

- Kadıasker
Ruznâme

11 HAZİRAN 1993

b) Makale

• Kadıasker Ruzmançelerinin Tarihi ve Kültürel
Ehemiyyeti

II. Milli Türkoloji Kongresi, İst. 5-9 Şubat 1979.
İslam Medeniyeti Mec. c. IV, s. 1

4 MAYIS 1991

Ruznâme (113-121)

Tarih Boyunca PALEOGRAFYA VE DİPLOMATİK SEMİNERİ

30 NİSAN—2 MAYIS 1986

BİLDİRİLER

Türkiye Cumhuriyeti Edebiyat Fakültesi	
Kayıt No:	11265
Tasnif No:	341805607 KÜT.T

417/TAR.B

EDEBİYAT FAKÜLTESİ BASIMEVİ
İSTANBUL 1988

112

«İşbu emri âlinin kalem buyuruldusu kayd ve hıfz olunmak üzere Tahir Efendi'ye verilmiştir»¹²³ veya «Kalem buyuruldusuyla kitâbü'l-havâle ve kitâbü'r-rehin birlikde Mühimme tobrasındadır»¹²⁴.

Geç tarihli *Mühimmeler*de bazı hükümlerin altında «Mukabele olunmuştur»¹²⁵ kaydının bulunduğu da görülmektedir.

Mühimme Defterlerinde rastlanan not mâhiyetindeki kayıtlar, sadece gösterilenlerden ibâret değildir. Aslında konu, zaman içinde tekâmülünü de tesbit edebilecek bir araştırmaya muhtacdır. Burada ise, en belli başlıları üzerinde durulmakla yetinilmiştir.

R U Z N Â M Ç E

Halil SAHİLLİOĞLU *

Giriş

Defter-i kebîr ve *yevmiye defterleri* muhasebenin temel defterleridir. Bu bir firma veya bir kamu muhasebesi için de geçerlidir. Ancak kamu muhasebesinde hesaplar sayı bakımından çok olduklarından aynı yevmiye defterinde kayıtların tutulmasına bir engel yok ise de defter-i kebîr'de her hesap için yaprak ayırmak zor bir iştir. Bu sebeple kamu muhasebesinde defter-i kebîr durumundaki kayıtlar muhtelif mâliye büroları tarafından tutulurdu. Her maliye kalemi, ihtisasına giren kimi coğrafi bölge, kimi gelir-gider çeşidi veya çeşitlerinin hesaplarını tutardı.

Ruznâme

Ruznâme, çağdaş muhasebe sistemlerinde *yevmiye defteri* veya *journal* adı verilen defterdir. Zaten kelimenin sözlük anlamı da budur. *Rûz*, Farsça gün ve *nâme* de aynı dilde defter anlamındadır. Devlet muhasebesine âit Osmanlı'dan önceki dönemler için otantik belgeye muttali olmak kabil olamadı. Amma kuruluş döneminde Osmanlıların çağdaşı ve komşusu devletlerde devlet muhasebesi konusunda yazılan iki eser vardır ve bunlardan birinde Hicri sekizinci yüzyıla âit otantik belgelerin istinsah edilmiş suretleri örnek olarak verilmiştir. Müellifin Tebriz arşivinden aldığı örnekler, Osmanlı muhasebe ve defterleriyle büyük bir benzerlik göstermektedir. İl-

* Prof. Dr., İ. Ü. İktisat Fakültesi İktisat Tarihi öğretim üyesi.

1 Kitaplığımızda maliye teşkilâtında çalışacaklara devlet muhasebesinin tekniğini öğretmek üzere Farsça olarak iki eser vardır. *Yevmiye Defteri* adlı eser, İlah bin Kıyyâ el-Mazenderânî adında birinin olup *Risâle-i Felekiyye der ilm-i*

123 a.g.d., 6.

124 a.g.d., 11.

125 a.g.d., 65.

Arabic and Persian, plus numerous other works on standard religious subjects such as *hadīth*, exoteric Qur'ān commentary, and Shāfi'ī jurisprudence, some of which have only been preserved in excerpts in his biographies.

Bibliography: In addition to the texts mentioned in the article, see L. Massignon, *La vie et les œuvres de Ruzbihan Baqli*, in *Opera minora*, ed. Y. Moubarac, Beirut 1963, ii, 451-65; H. Corbin, *En islam iraniien*, Paris 1972, iii, 9-146; C. Ernst, *Words of ecstasy in Sufism*, Albany 1985; idem, *The symbolism of birds and flight in the writings of Ruzbihan Baqli*, in *Sufi*, xi (1991), 5-12; idem, *The stages of love in early Persian Sufism, from Rābi'a to Ruzbihan*, in *Sufi*, xiv (1992), 16-23; A. Godlas, *The Qur'anic hermeneutics of Ruzbihan al-Baqli*, diss., University of California at Berkeley 1991, unpubl. New editions and French translations of the *Kashf al-asrār*, *Risālat al-ḥuds*, *al-Ighāna*, and several minor theological texts are forthcoming from P. Ballanfat. (C. ERNST)

RŪZNĀMA (P.), literally "record of the day", hence acquiring meanings like "almanac, calendar, daily journal" etc.

1. As a mediaeval Islamic administrative term.

In the 'Abbāsīd caliphate's financial departments, the *rūznāmaḍi* was the day-book (*kitāb al-yawm*) in which all the financial transactions of the day—incoming taxation receipts, items of expenditure—were recorded before being transferred to the *awārāḍi*, the register showing the balance of taxation in hand. The form *rūznāmaḍi* points to an origin of this practice in Sāsānid administration. Later, in Fāṭimid and early Ayyūbid Egypt, *rūznāma* was used in a sense contrary to its etymological meaning and its usage in the eastern Islamic world, sc. for the rendering of accounts every ten days.

Bibliography: C.E. Bosworth, *Abū 'Abdallāh al-Khwārazmī on the technical terms of the secretary's art*, in *JESHO*, xii (1969), 121-2. (C.E. BOSWORTH)

2. In the sense of almanac, calendar [see TAKWĪM].

RŪZNĀMEDJĪ (P.-Tkish.), the Ottoman term for the keeper of a daybook (*rūznāme* or *rūznāmce*), referring principally to the official in charge of the register of daily income and expenditure of the central treasury, *khazīne*. From the diminutive form *rūznāmce*, this official was known alternatively as *rūznāmcedjī*, a title often contracted to *rūznāmce* and identical with the name of the daybook itself. The *rūznāmcedjī* and his scribal staff formed part of the financial bureaucracy headed by the *bāshī defterdār* [q.v.]. The late-15th century *kānūnnāme* of Mehmed II assigns a relatively high scribal status to the *rūznāmcedjī*. This, together with the essential nature of such a register, indicates that the post probably dates from the earliest period of Ottoman administration.

By the mid-10th/16th century, the *rūznāmcedjī*'s office was developing two relatively distinct branches. The *rūznāmcedjī-yi ewwel*, later *büyük rūznāmcedjī* (chief daybook keeper), was the senior official with overall responsibility for recording all kinds of income and expenditure; the *rūznāmcedjī-yi thānī*, later *küçük rūznāmcedjī* (second, or lesser, daybook keeper) became specifically concerned with recording expenditure on the wages and salaries of palace servants and lesser officials of the central administration.

The designation *rūznāmcedjī* was also applied generally to the daybook clerk(s) in various other offices of the central and provincial administration, e.g. keepers of *līmār rūznāmeleri*, registers of appointments to *līmār* and *ze'āmet* [q.v.] holdings.

During the 19th-century *Tanzīmāt* [q.v.], the *khazīne* daybook was retitled synonymously *yewmiyye defteri*, and the *rūznāmcedjī* as *yewmiyye kātibī*.

Bibliography: Pakalın, iii, 60-2; İ.H. Uzunçarşılı, *Osmanlı devletinin merkez ve bahriye teşkilâtı*, Ankara 1984, 336-9 and passim; K. Röhrborn, *Untersuchungen zur osmanischen Verwaltungsgeschichte*, Berlin 1973, 36-9; H. Sahillioğlu, *Ruznamçe*, in [M. Kütükoğlu (ed.)], *Tarih boyunca paleografya ve diplomatik semineri*, 30 nisan - 2 mayıs 1986: bildiriler, Istanbul 1988, 113-39, 333-46.

(CHRISTINE WOODHEAD)

AL-RUZZ (A., vars. *aruzz*, *uruzz*), the Arabic word for rice, *Oryza sativa* L., one of two major cultivated species, the other being the indigenous African variety *O. glaberrima*, both of which spring from perennial rice. Arabic agronomical manuals do not distinguish among the known varieties of wild rice, although several types may well have been employed in addition to the domesticated kind.

From its place(s) of origin in India or China ca. 3,000 BC., the use of rice spread to the Middle East, where it was also cultivated in pre-Islamic times, albeit in limited areas such as Mesopotamia and Jordan. Knowledge of rice spread slowly among the classical cultures of the Mediterranean; its diffusion westward as a cultivated crop is evident in Islamic times and references to its cultivation in al-Andalus from the 4th/10th century are numerous.

The 6th/12th century Andalusī author Ibn al-'Awwām, who cites (ii, 55-63), among others, his eastern predecessor Ibn Wahshiyya [q.v.] (see ms. Bodleian, Hunt. 349, fol. 21), relates various methods of planting rice. These included the familiar (and recommended) submerging of the seedlings in water to drown their weed competitors; however, they were also planted in drier or drained areas which required careful weeding. Transplanting seedlings to the paddy field after they had swollen was the preferred technique, but non-transplanting was apparently also practiced. Milling techniques were basic; the plants were dried after harvesting and then placed in sacks and beaten with metal rods to remove the kernels. After winnowing, the kernels were placed in another bag and beaten to remove the husk. After a second winnowing, the milled, unpolished, white grains were stored in earthenware jars. There is no mention of subsequent polishing of the grains or of using the ancient Indian technique of parboiling the plant to preserve more of its nutrients, such as vitamin B1. Two crops a year were harvested, the summer crop being said to be better than the winter one.

Out of all the cereals known in the mediaeval Islamic world, rice did not seem to enjoy the widespread popularity that wheat, sorghum and barley did. Nevertheless, in areas where it was heavily cultivated, such as the southern parts of the Sawād of 'Irāk and Khūzistān, rice bread was the staple of the poor (Ibn Kutayba, *Uyūn al-akhbār*, i, 221) and al-Djāhīz reports that it was the favoured fare of misers, who offered it to their guests (*Kitāb al-Bukhālā'*, ed. van Vloten, 129; see also H. Zayyāt, *Khubz al-aruzz*, in *al-Machreq*, xxxv [1937], 377-80). The rice bread baker was called *khubz aruzzī* (the *nisba* of the popular poet of Baṣra Abu 'l-Kāsim Naṣr al-Khubza' aruzzī [q.v.]). The physician al-Rāzī (d. 320/932) observed that rice bread was less digestible than wheat bread, hence it should be eaten with salty food or with a lot of fat or with milk or garlic in order to prevent ill side effects. In this connection, Canard (122) has remarked upon references to the consumption of rice and rice bread with fish in 'Irāk. Ibn Zuhr (d. 557/1162) adds

İslam Medeniyeti, c.4, s 3, Haz. 1980

Nuruosmaniye Kütüphânesinde Bulunan Bazı Kazasker Ruznamçeleri

Dr. İsmail Erünsal

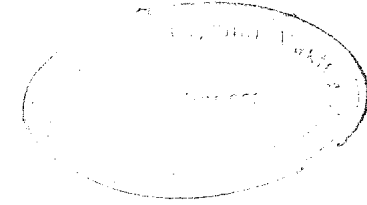
Osmanlı Devletinin ilmiye teşkilâtı ve teşkilâtın işleyişini anlamak için en önemli kaynaklardan biri, son yıllara kadar ortaya çıkarılmayan **Kazasker Ruznamçeleri**dir. Bu sahada çalışan araştırmacılar nazari olarak **Kazasker Ruznamçelerinin** mahiyetinden bahsetmişlerse de, elde herhangi bir örneği olmadığı için, özellikle kadı'lık, kazaskerlik, müderrislik gibi müesseselerin nasıl ve ne şekilde işlediğini tam bir açıklıkla ve misallerle ortaya koyamamışlardır.

Dr. Cahid Baltacı'nın yaptığı araştırmalar neticesinde **Şer'iye Sicillerinde** kullanılmayan bazı dolaplarda Anadolu ve Rumeli kazaskerliğine ait ruznamçelerin varlığından haberdar olunmuş ve Dr. Baltacı bu eserlerin, tarihi ve kültürel önemini belirten bir girişle birlikte açıklamalı bir kataloğunu da neşretmiştir. (1)

Dr. Baltacı'nın yayımladığı katalogda, kendisinin de belirttiği gibi, eksiklikler bulunmaktadır. Bazı yıllara ait mülâzemet listeleri, bazı senelerin de kadı ve müderris tayinleri yoktur. Ayrıca Anadolu kazaskerliğine ait ruznamçe'lerin daha az sayıda olduğu ve daha sonraki bir tarihten başladığı görülmektedir.

Nuruosmaniye Kütüphanesinin yazma koleksiyonlarının hangi kaynaklardan ve nasıl bir şekilde geliştiğini tesbit için Kütüphanenin kütük defterini incelerken müteferrik eserler başlığı altında bazı ruznamçelerin kaydedilmiş olduğunu gördüm. Kısa bir incelemeden sonra bunların Dr. Baltacı'nın yayımladığı listede eksik olan ruz-

(1) Cahid Baltacı, 'Kadı-asker Rûz-nâmçeleri'nin Tarihi ve Kültürel Ehemmiyeti', **İslâm Medeniyeti**, IV, 1 (1979), sh. 55-100.

Rużnâme

19 OCAK 1994

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mervanlar

III. SELİM'İN SİRKÂTİBİ
AHMED EFENDİ
TARAFINDAN TUTULAN

RÛZNÂME

Yayına Hazırlayan:
V. Sema ARIKAN

Türkiye İhtiyat Vakfı İSİSİN Araştırma ve Merkezi Kütüphanesi	
Numara No:	1230/4
Klasif No:	956.0741 NHM. K